

Początek Reformacji w Europie – scenariusz zajęć

Cele ogólne:

- zaznajomienie uczniów z początkami ruchu reformacyjnego w Europie w XVI wieku z uwzględnieniem wojen religijnych,
- rozwijanie wśród uczniów umiejętności analizy tekstów źródłowych oraz pracy z mapą,
- kształtowanie postaw tolerancji religijnej.

Cele operacyjne

Uczeń:

- potrafi wymienić główne przyczyny rozwoju Reformacji w Europie,
- wie, kim byli: Marcin Luter, Leon X, Filip Melanchton,
- zna daty: wystąpienia ks. Marcina Lutra z 1517 roku, wydania bulli *Exsurge domine* przez papieża Leona X w 1520 roku, protestu w Spirze z roku 1529, zawarcia pokoju w Augsburgu w 1555 roku, odczytania *Wyznania augsburskiego* w 1530 roku, śmierci Marcina Lutra w 1546 roku,
- zna główne zasady luteranizmu i potrafi wskazać podstawowe różnice pomiędzy rzymskim katolicyzmem a luteranizmem,
- rozumie i potrafi zdefiniować pojęcia: Reformacja, róża Lutra, schizma, odpusty, symonia, nepotyzm, celibat, annaty, świętopietrze, dziesięcina, fiskalizm papieski, ekskomunika, anatema, herezyk,
- rozumie zasadę *cuius regio, eius religio*, streszczającą ugodę zawartą przez cesarza Karola V z książętami niemieckimi w 1555 roku,
- potrafi wskazać na mapie miasta związane z Reformacją i życiem Marcina Lutra: Eisleben, Wittenbergę, Wartburg, Spirę, Augsburg,
- rozumie związek pomiędzy rozwojem ruchu reformacyjnego w Europie a awansem języków narodowych w XVI wieku,
- potrafi uzasadnić przyczyny powodzenia i recepcji idei Reformacji w XVI-wiecznej Europie.

Metody nauczania:

- wykład uzupełniony pokazem ze strony www.historiareformacji.pl,
- praca pod kierunkiem nauczyciela (mapa, analiza tekstu źródłowego),
- rozmowa nauczająca z elementami dyskusji,
- praca ze słownikiem wyrazów obcych.

Środki dydaktyczne:

- mapa Niemiec na przełomie XV i XVI wieku,
- *95 tez* Marcina Lutra,
- ikonografia – portrety Marcina Lutra, Leona X, Filipa Melanchtona (materiały dostępne na: www.historiareformacji.pl),
- fragmenty tekstów źródłowych dotyczących:
  - pokoju w Augsburgu w 1555 roku,
  - róży Lutra, pochodzący z listu Reformatora z 1530 roku,
- *Słownik wyrazów obcych*, Warszawa 2016,
- Ł. Barański, J. Sojka, *Reformacja*, t.1, *Historia i teologia luteranńskiej odnowy Kościoła w Niemczech w XVI w.*, cz. 1, Bielsko-Biała, 2016 s. 144,
- oficjalna strona projektu – www.historiareformacji.pl.

Przebieg zajęć:

1. Nauczyciel nawiązuje do sytuacji wewnętrznej w Kościele zachodnim na przełomie XV i XVI wieku. Nauczyciel zadaje pytania o rolę i znaczenie Kościoła w epoce średniowiecza. Na pytania odpowiadają wybrani uczniowie.
2. Nauczyciel wprowadza uczniów w tematykę związaną z przyczynami rozwoju Reformacji w omawianym okresie. Uczniowie, korzystając z wiedzy nabytej na poprzednich zajęciach oraz z wykładu nauczyciela, notują w postaci punktów najważniejsze zagadnienia, m.in.:
  - kryzys Kościoła zachodniego,
  - upadek moralny kleru,
  - łamanie przez księży ślubów czystości, ubóstwa i posłuszeństwa,
  - zaniechanie przez księży obowiązków kościelnych,
  - upadek autorytetu papieża,
  - przepych Kościoła,
  - nadmierny fiskalizm kościelny – annaty, świętopietrze, dziesięcina,
  - odpusty, czyli odpuszczanie kar kościelnych za grzechy za pieniądze,
  - nepotyzm i symonia.

3. Podczas całych zajęć uczniowie korzystają ze słownika wyrazów obcych sprawdzając i notując znaczenie obco brzmiących wyrazów, m.in. symonia, annaty, itd.
4. Uczniowie otrzymują kserokopie mapy Niemiec w omawianym okresie oraz portrety Marcina Lutra, Filipa Melanchtona, Leona X.
5. Nauczyciel pyta, kto w XVI wieku wystąpił z otwartą krytyką Kościoła oraz w jaki sposób to zrobił. Uczniowie odpowiadają na pytania bazując na informacjach, które pozyskali na poprzednich etapach kształcenia. Nauczyciel uzupełnia wypowiedzi uczniów (pogadanka), zwracając uwagę na miejsce urodzenia i śmierci Reformatora, a także na kluczowe wydarzenia obejmujące lata od 1517 do 1522, m.in.:
  - wystąpienie Marcina Lutra w Wittenberdze i ogłoszenie *95 tez*, 31 X 1517 roku (fragment filmu dostępny na: www.historiareformacji.pl),
  - wydanie bulli *Exsurge domine* przez papieża Leona X, 15 VI 1520 roku,
  - spalenie przez Lutra papieskiej bulli, 10 XII 1520 roku,
  - wydanie bulli *Decet Romanum Pontificem* przez Leona X, 3 I 1521 roku ekskomunikującej Lutra,
  - ogłoszenie edyktu wormackiego 26 maja 1521 roku przez cesarza Karol V, uznającego Marcina Lutra za heretyka i skazującego go oraz jego zwolenników na banicję. Nauczyciel cytuje symboliczne zdanie wypowiedziane wówczas przez Reformatora: *Odwołać nie mogę, chyba by mi kto z Pisma Świętego dowiódł, że błędziłem. (...) Oto stoję, nie mogę inaczej. Boże pomóż mi. Amen*". Nauczyciel wyjaśnia, że w rzeczywistości zdanie to brzmiało następująco: „*dopóki nie zostaną przekonany przez świadectwo Pisma Świętego albo przez rozsądne racje – bo trudno mi wierzyć Papieżowi czy soborom, przecież ustalono, że wielokrotnie mylili się i sami sobie zaprzeczali – trwam przekonany przez Pismo Święte, na którym się opieram, Słowo Boże pochwyciło moje sumienie. A więc nie mogę i nie chcę odwoływać, bo działanie wbrew sumieniu nie jest ani pewne, ani zbawienne (...) Boże pomóż mi. Amen* (cyt. za: Ł. Barański, J. Sojka, *Reformacja*, t. 1, Bielsko-Biała 2016, s. 144).
  - ukrywanie się Lutra na zamku w Wartburgu.
6. Korzystając z mapy na stronie www.historiareformacji.pl uczniowie wskazują najważniejsze miejsca związane z życiem i działalnością Reformatora: Eisleben, Witenbergę, Wormację, Wartburg.
7. Uczniowie odczytują tezy Marcina Lutra. Po zapoznaniu się z tekstem źródłowym starają się odpowiedzieć na pytania:

1. Jakie wady Kościoła wskazywał Marcin Luter w swoich tezach?
2. Jakie zmiany w Kościele proponował?

7. Na podstawie pozyskanych informacji oraz wiedzy pozaźródłowej uczniowie starają się scharakteryzować luteranizm i zapisują wybrane punkty charakterystyki do zeszytu. Wśród podawanych informacji mogą pojawić się m.in.:

- cztery podstawowe zasady wiary luteranizmu, tzw. *sola*: zbawienie tylko z łaski przez wiarę (*sola gratia per fidem*), tylko Pismo Święte jest źródłem Objawienia (*sola Scriptura*), tylko Chrystus jest jedynym Zbawcą człowieka i jego pośrednikiem przed Bogiem (*solus Christus*), jedynym środkiem łaski Bożej jest Słowo Boże (*solum Verbum*),
- odrzucenie autorytetu papieża i tradycji Kościoła,
- uznanie autorytetu czterech pierwszych soborów chrześcijańskich,
- ograniczenie liczby sakramentów z siedmiu do dwóch, uznawane są jedynie: Chrzest Święty i Komunia Święta podawana pod dwiema postaciami,
- odrzucenie kultu maryjnego, kultu świętych, odpustów i relikwii,
- odrzucenie spowiedzi usznej, uznanie spowiedzi powszechnej,
- brak celibatu,
- likwidacja klasztorów.

8. Nauczyciel wprowadza uczniów w tematykę wojen religijnych w Niemczech w XVI wieku (rozmowa nauczająca), zwracając szczególną uwagę na:

- sejm w Spirze w roku 1529, gdzie popierający Marcina Lutra książęta Rzeszy, zaprotestowali przeciwko nakazowi cesarskiemu wzywającemu do zerwania z naukami Lutra,
- odczytanie przez stronę protestancką na sejmie w Augsburgu w 1530 roku własnego wyznania wiary, tzw. *Wyznania augsburskiego* – podstawowej księgi wyznaniowej luteranizmu, napisanej przez Filipa Melanchtona,
- podpisanie pokoju w Augsburgu 25 września 1555 roku pomiędzy cesarzem a protestanckimi książętami Rzeszy.

9. Uczniowie otrzymują kserokopię fragmentu tekstu źródłowego pokoju w Augsburgu. Po zapoznaniu się z tekstem starają się odpowiedzieć na pytania:

1. Przez kogo i dla kogo został wydany ten dokument?
2. Jaką zasadę wprowadzał pokój w Augsburgu?

Pokój religijny w Augsburgu w roku 1555:

My Ferdynand, (...) oznajmiamy wszem i wobec:

Ustanawiamy zatem, rozporządzamy, chcemy i rozkazujemy, aby odtąd nikt (...) z jakichkolwiek przyczyn (...) z drugim nie spierał się, nie wojował, ale tylko jedna strona drugą powinna pozostawić przy następujących religijnych i ogólnych postanowieniach ułożonego pokoju powszechnego.

Nie ma też Cesarski Majestat, My, ani elektorowie, ni książęta, ni stany świętego państwa, prześladować żadnego stanu państwa z powodu (wyznawania) Konfesji augsburskiej, ani inną drogą od tej religii Wyznania augsburskiego, wiary, obrzędów kościelnych, zarządzeń i ceremonii (nie ma) odrywać, lecz tylko ma pozostawić w spokoju przy tejże religii.

W zamian zaś stany, które należą do Wyznania augsburskiego, w równej mierze mają pozostawić bez nagabywania przy religii rzymski Majestat Cesarski, Nas i elektorów, książąt i inne stany państwa świętego, które stoją przy starej religii.

Jednakże wszyscy inni, którzy do jednej z wyżej wymienionych religii nie należą, nie mają być niniejszym pokojem objęci, lecz zupełnie wyłączeni.

(...) Gdzie arcybiskup, biskup, prałat lub inny ze stanu duchownego od naszej starej religii odstąpiłby, aby tenże swoje arcybiskupstwo, biskupstwa, prelatury i inne beneficja bezzwłocznie (...) opuścił i aby kapitułom tym (...) było dozwolonym jakąś osobę, do starej religii należącą, wybrać i ordynować.

Cyt. za: *Wiek XVI-XVIII w źródłach*, oprac. M. Sobańska-Bondaruk, S. B. Lenard, Warszawa 1997, s. 137-138.

10. Uczniowie odpowiadają na pytanie nauczyciela: **W jaki sposób rozumieją łacińskie sformułowanie *cuius regio, eius religio* (czyja władza, tego religia)?** Odpowiedzi notują w zeszytcie.
11. Nauczyciel prosi uczniów o podsumowanie tematu zajęć (wybrani uczniowie). Dyskusja na temat tego, co kultura europejska zawdzięcza Reformacji. Wśród odpowiedzi mogą się pojawić m.in.:
  - powstanie wyznań ewangelickich,
  - reforma Kościoła Rzymskokatolickiego,
  - awans języków narodowych,
  - kraje rzymskokatolickie i protestanckie w Europie,
  - podział religijny Niemiec,
  - upadek średniowiecznego uniwersalizmu religijnego i kulturowego,
  - rozwój drukarstwa, szkolnictwa, itp.

12. Nauczyciel rozdaje uczniom kserokopie tekstu źródłowego pochodzącego z listu Marcina Lutra z 1530 roku i prosi, aby w domu przeanalizowali tekst i napisali: **Czym jest róża Lutra?**

List Marcina Lutra do Lazarusa Spenglera z 8 lipca 1530 roku

Pierwszym powinien być czarny krzyż w sercu, które miałyby swój naturalny kolor, tak by mnie samemu było przypominane, że wiara w Ukrzyżowanego zbawia. „Albowiem sercem wierzy się ku usprawiedliwieniu, a ustami wyznaje się ku zbawieniu” [List do Rzymian 10,10]. Chociaż jest to czarny krzyż, który zabija i który także powinien powodować ból, to i tak pozostawia serce w jego naturalnej barwie. Nie psuje natury, to znaczy nie zabija, ale utrzymuje przy życiu. „A sprawiedliwy z wiary żyć będzie” [List do Rzymian 1,17], ale z wiary w Ukrzyżowanego. Takie serce powinno być umieszczone w środku białej róży, by pokazać, że wiara daje radość, pocieszenie i pokój. Inaczej mówiąc wiara umieszcza wierzącego w białych radosnych różach, „nie jak świat daje” [Ewangelia Jana 14,27] pokój i radość. Dlatego róża powinna być biała, a nie czerwona, gdyż biały jest kolorem duchów i wszelkich aniołów. Taka róża powinna się znajdować na polu koloru nieba, by symbolizować, że taka radość w Duchu i wiara są początkiem przyszłej niebiańskiej radości, która zaczyna się już teraz, a która jest uchwyconą nadzieją, a nie jest jeszcze objawiona. I wokół tego pola jest złoty okrąg, symbolizujący, że taka błogość trwa wiecznie i nie ma końca. Błogość ta jest kosztowniejsza niż wszelkie radości i dobra, tak jak złoto jest najcenniejszym i najlepszym metalem.

Źródło: „Zwiastun Ewangelicki” nr 19/2014.

Opracowała: Ewa Barańska, nauczycielka historii
w Zespole Szkół Ekonomiczno-Gastronomicznych w Cieszyńcu.